

פרק 64 פוסט אימפריום (12): נקודת מפנה

להורדת הפרק [קישור](#).

הצטרפות לפל"ג [קישור](#).

הזמנת הרצאה [קישור](#).

להאזנה ב-itunes: [קישור](#).

להאזנה ב-spotify: [קישור](#).

וגם ב-youtube: [קישור](#).

ערך את הפרק והלחין את המוסיקה [גיא שילה](#).

ראינו בפרק הקודם איך ממשל בוש הבן לקח את הרגע החד-קוטבי ובזבז אותו במדבריות של המזרח התיכון. בעקבות פיגועי ה-11/9 ארה"ב יצאה לגאול את העולם מהטרור, מאפשרת לרוסיה וסין להתחזק בפריפריה של הסדר האמריקני. בפרק היום נכיר את הנשיא שהתחיל את המפנה מהמנטאליות של הרגע החד-קוטבי. נשיא שהיה חכם מספיק להבין מה לא עובד, אך לא היה מסוגל להגדיר מה כן [ברק אובמה](#). בואו נתחיל.

ברק חוסיין אובמה.

אני חושב שאובמה הוא הנשיא השנוי במחלוקת הראשון שאנחנו עוסקים בו במסגרת "פוסט-אימפריום". "שנוי במחלוקת" לא מפני שהוא חלילה עשה איזה פשע נורא, אלא שנוי במחלוקת מפני שיש הבדלים תהומיים בין איך שהשמאל והימין כאן בארץ תופסים אותו: השמאל בארץ מעריץ את אובמה על הקמפינים הפוליטיים המעולים שלו ורואה בו נשיא טוב. הימין לעומתו רואה באובמה משהו בין בישגדא לבן השטן: פוליטיקאי אמריקני תמים שלא הבין את המציאות במזרח התיכון, ובאופן עקבי ניסה לפגוע בישראל בעודו מפייס את אויביה של ארה"ב.

המטרה של הפרק היום היא לא לשנות את היחס שלכם לאובמה: באמת שלא אכפת לי מה העמדה שלכם. המטרה של הפרק היום היא להסביר לכם, לנו, את החשיבות והמשמעות של אובמה בתוך התהליך הגדול יותר של ארה"ב בפוסט-אימפריום. בפרק היום נראה שאובמה לא היה טיפוש כמו שמנסים לצייר אותו, או תמים, או לא מודע [הוא היה מודע לחלוטין לאיפה ארה"ב נמצאת](#), הוא היה מודע לחלוטין לכישלונות של בוש, הוא היה מודע לחלוטין מה חשוב ומה פחות חשוב לארה"ב. הבעיה של אובמה לא הייתה אינטליגנציה, או מידע. הבעיה של אובמה שבזמן שהוא ידע מה לא עובד, הוא לא ידע מה כן.

הפרק היום הוא סקירה של ממשל אובמה שניסה לנהל מדיניות חוץ ריאליסטית בעודו מאמין ברעיונות ליבראליים, אך בסופו של יום בעיקר נתן לנו דוגמה ראשונה של בדלנות אמריקנית במאה ה-21. אובמה הוא נקודת המפנה שלנו ☒ מההזיה של "הרגע החד-קוטבי", לארה"ב בעולם רב-קוטבי חדש. ואנחנו מתחילים מיד אחרי ההודעה הבאה.

אזהרת ספוילר: אנחנו כבר חיים בעידן של הפוסט-אימפריום, ומה שמרתק בשנה שהייתה לנו שאנחנו כבר רואים את תחילת התגבשותו של הסדר העולמי הבא. כמובן, ערוצי התקשורת המסורתיים לא מספרים לכם דבר: יפן והודו מהדקות קשרים טכנולוגיים, ארה"ב מרחיבה את נוכחותה בים סין הדרומי, מזרח אפריקה הופכת לחזית החדשה של התחרות הגלובאלית לכוח. יש לכם אבל מקום בו אתם יכולים לראות את התמונה הגדולה, להבין את השינויים שעוברים על עולמנו: פל"ג, מועדון המנויים של "המשחק הגדול". בואו להינות מניתוח שבועי, חברות בקבוצת הפייסבוק הסגורה של המועדון, אירועי לייב ועוד. בואו למקום היחיד שלא רק מדווח לכם על העולם ☒ אלא גם מסביר אותו. כי בעידן הכאוטי שלנו ☒ ידע הוא כוח. ידע הוא הזדמנות. אז בואו והצטרפו! קישור לעשיית מנוי בהערות הפרק.

סוף המסיבה

בואו וננסה רגע להבין באיזה מצב הייתה ארה"ב כשברק אובמה נבחר בנובמבר 2008: המלחמה בטרור של בוש, האימפריום השני של ארה"ב, התגלתה ככישלון אסטרטגי מוחלט. במקום לשמר את הרגע החד-קוטבי, לשמר את העליונות האמריקנית והשליטה שלה על הזירה הבינלאומית, היא בזבה את משאביה של ארה"ב במלחמות חסרות טעם. כן, ארה"ב הצליחה להקים מערך גלובאלי של מערכות מודיעין וכוחות מיוחדים שרדפו טרוריסטים מהמדבריות של ניז'ר עד הג'ונגלים של אינדונזיה. היא הפילה את שלטון הטאליבן, פגעה קשות באל-קאעידה והביאה חלק מהדיקטטורים של העולם לחשב מסלול מחדש בנוגע לתמיכה בטרור ופגיעה בדמוקרטיה: אסד יצא מלבנון, קדאפי וויתר על הנשק להשמדה המונית, החונטה בבורמה הכריזה על מפת דרכים לדמוקרטיה.

מצד שני, היא נכשלה בהקמת דמוקרטיות ליבראליות בעיראק ואפגניסטן. ממשל בוש האמין שאם יצליח להקים מדינות כאלה באפגניסטן ועיראק, הוא יצליח לשנות את הכיוון של המזרח התיכון ולהרחיב עוד את המחנה הדמוקרטי של כלכלות השוק החופשי. ארה"ב הקריבה מאות מיליארדים ואלפים מבניה בכיבושים ארוכים של אוכלוסיות עוינות, וכל מה שהיא קיבלה היא מלחמת אזרחים בעצימות נמוכה בעיראק וחזרתו של הטאליבן באפגניסטן.

הפעולות של בוש הבן גם פגעו קשות בסדר הליבראלי ובתדמית של ארה"ב בעולם: וושינגטון החליטה לפלוש לעיראק ללא מנדט ברור ממועצת הביטחון, מערערת על החשיבות של המועצה ומציירת את ארה"ב כמעצמה שמוכנה להתעלם מנורמות בינלאומיות אם אלה לא נוחות לה. במסגרת המלחמה בטרור של בוש ארה"ב גם הקימה רשת נרחבת של בתי כלא סודיים אליהם נחטפו אזרחי מדינות שלישיות בשביל חקירה ועינוי. מערכת ההאזנות של ארה"ב הורחבה תחת

בוש לא רק נגד מטרות זרות, אלא גם נגד אזרחים אמריקנים.

לבסוף, המלחמה בטרור השקיעה את משאביה של ארה"ב במקום הלא נכון בשביל להגן על הסדר האמריקני. בזמן שארה"ב רדפה אחר פעילי אל-קאעידה בהרי אפגניסטן, סין ורוסיה נסוגו מההשתלבות שלהם בסדר האמריקני: הדמוקרטיה ברוסיה נסוגה בתחילת שנות ה-2000, מתחלפת באוטוקרטיה שבראשה פוטין. מוסקבה התבוננה בחשש כיצד ארה"ב מרחיבה את נאט"ו במזרח אירופה, בעודה מתעלמת בבוטות מהדרישות הרוסיות להתחשב באינטרסים האסטרטגים שלה.

סין הצטרפה לארגון הסחר העולמי בתחילת שנות ה-2000, אך במקום להשתלב במערכת הסחר החופשי כמדינה עם שוק חופשי, היא העדיפה לשמור על שליטת הממשלה בכלכלה. הודות לכוח האדם הזול שלה היא משכה יצרנים זרים אליה, והודות לסבסוד ממשלתי היצרנים שלה התחרו ודחקו יצרנים זרים מהשוק הגלובאלי. סין בימי בוש הפכה לכוח כלכלי משמעותי, כוח כלכלי לא מערבי ולא דמוקרטי.

רק מתאים לכן שבשנתו האחרונה של בוש קרו שני אירועים שסימנו את הסוף של "הרגע החד-קוטבי" ותחילתו של העולם הרב-קוטבי בו אנו חיים היום: הראשון הוא המשבר הפיננסי בארה"ב, שהודות לגלובליזציה התפשט למשבר כלכלי עולמי. בעיניי בייג'ין, ורבים אחרים בעולם, המשבר הפיננסי סימן את דעיכת כוחה של ארה"ב בדיוק כשכוחה של החל סין לעלות [1]. המשבר גם נתפס ככישלון המודל הקפיטליסטי הניאו-ליברלי, זה של התערבות ממשלתית מינימאלית בשוק. ובעוד ארה"ב והעולם חוו את "כישלון הקפיטליזם", בייג'ין עם המודל הכלכלי שלה נהנתה מצמיחה של כמעט 10% בשנים 2008-2009.

האירוע השני הוא מלחמת גיאורגיה-רוסיה בקיץ 2008. משום שהמלחמה התרחשה במהלך המשבר הפיננסי והבחירות בארה"ב, הוא כמעט ולא זכה להתייחסות משמעותית בווישינגטון. אולם גם אם לא זכתה להתייחסות, מלחמת גיאורגיה-רוסיה היא רבת חשיבות: לראשונה מאז סוף המלחמה הקרה, רוסיה פעלה בפריפריה ההיסטורית שלה. היא הכתה את השלטון הפרו-מערבי בטביליסי, וחסמה את האפשרות שגיאורגיה תצטרף לנאט"ו ע"י הקפאת הסכסוך הטריטוריאלי בין גיאורגיה לאֶבְחַזְיָה ודרום אוסטיה.

סוף כהונת בוש הייתה הסוף של הרגע החד-קוטבי. בייג'ין בעלייה כלכלית, מתחילה לראות בעצמה כוח עולה. רוסיה שוב פועלת בפריפריה שלה, מאיימת על ידיים אמריקנים. בבית הציבור האמריקני הפך מתוסכל מהנוכחות הצבאית הארוכה באפגניסטן ועיראק, ורצה לראות את הממשל הפדראלי משקיע יותר בכלכלה בבית מאשר בבניית מדינות אי-שם הרחק מעבר לים.

כמובן, ארה"ב עדיין הייתה הכוח הצבאי והכלכלי הגדול בעולם. הרגע החד-קוטבי הסתיים לא מפני שארה"ב נפלה, אלא מפני שמעצמות חדשות יכלו להתחיל לפעול כרצונן. רוסיה יכלה

להילחם בגיאורגיה, מדינה שרק לפני רגע בוש הבן הציע שהיא תצורף לנאט"ו [2]. סין המשיכה לדהור קדימה כלכלית בעוד המערב נכנס למיתון. ניצנים של מתח גיאופוליטי התחילו להופיע במזרח אירופה, במזרח אסיה, וארה"ב לא הייתה ערוכה להתמודד איתם.

וכאן אנחנו פוגשים את אובמה. אובמה לא היה בעל ניסיון פוליטי רב או בעל רקורד מרשים בשירות המדינה. הוא לא היה עם הניסיון של בוש האב, או החזיק במשרת מושל כמו בוש הבן וביל קלינטון. אולם אובמה הבין מה העם האמריקני רוצה [3] הוא רוצה לצאת מעיראק, הוא רוצה השקעות בבית, והוא רוצה שארה"ב "תפסיק לעשות דברים מטופשים".

האבחנות של אובמה

ב-2016, מעט לפני שאובמה עמד לעזוב את הבית הלבן, מגזין ה-אטלנטיק פרסם ראיון ארוך ומקיף עם אובמה על מדיניות החוץ שלו, תחת הכותרת "דוקטרינת אובמה" [3]. לאורך שנות נשיאותו אובמה היה מעין אניגמה בתחום יחסי החוץ [4] מצד אחד נשיא שהבטיח שינוי, מצד שני נשיא שהביא הרבה מאותו דבר: אובמה הרחיב את תוכנית ההאזנות של ממשל בוש ושכלל אותה, מרחיב את היכולות של ה-NSA לתעד כל טלפון, מייל וחיפוש באינטרנט במדינת מטרה [4]. אובמה יצא מעיראק כפי שהבטיח ב-2009, ואז חזר אליה ב-2014 בשביל להילחם בדאע"ש. הוא רצה לצאת מהבוץ במזרח התיכון, אך שלח מטוסים אמריקנים להפציץ את קדאפי בלוב ב-2011, ושלח חיילים אמריקנים לסוריה, שם גם מימן מורדים נגד אסד. אובמה הרחיב והגביר את תקיפות המל"טים של ארה"ב בתימן, סומליה ופקיסטן [5].

מצד שני, אובמה סירב לתקוף את אסד כשזה השתמש בנשק כימי בסוריה ב-2013, למרות שהוא חצה קו אדום ברור של הנשיא. אובמה נמנע מתגובה צבאית נחרצת נגד הסיפוח הרוסי של חצי האי-קרים. כאן במזרח התיכון אובמה חיפש כיצד לחמם את היחסים בין איראן וארה"ב, בעודו מתרחק מנסיכויות המפרץ [6]. הוא גם לחץ על מובארק להתפטר עקב ההפגנות נגדו ב-2011, מביא בעקיפין לעלייתם של האחים המוסלמים בבחירות ב-2012.

מה ההיגיון מאחורי כל הפעולות הללו? ברור שאובמה לא היה יונה או נשיא פייסן. הוא השתמש בכוח צבאי, והיה מוכן לשלוח כוחות אמריקנים לחזיתות חדשות אם זה נדרש: בעיראק, בסוריה, באפגניסטן, ובלוב. קשה להצביע על כיבוש חצי האי-קרים כהוכחה לפייסנות שלו, משום שבזמן בוש הבן, הנשיא שפלש לשתי מדינות, רוסיה נלחמה עם גיאורגיה. הוא כן נראה כנשיא לא החלטי: הוא התלבט שבועות סביב שאלת לוב, הוא סירב לתקוף את אסד בגלל נשק כימי אך מיהר להיפטר ממובארק על רקע הפגנות האביב הערבי.

אובמה, כפי שהוא מעיד על עצמו בראיון ב-אטלנטיק, הוא ריאליסט. הוא לדעתו ריאליסט משום שהוא מבין שיש גבול לכוח האמריקני, ושאררה"ב לא צריכה להתערב צבאית בכל מקום בעולם. הוא ריאליסט לדעתו משום שהוא מאמין שארה"ב צריכה לשרת את האינטרס הלאומי שלה, ולהיות מוכנה לחלוק את הבמה עם בעלות ברית במקומות בהם אין צורך בפעולה

בו בזמן שהוא מגדיר עצמו כריאליסט, הוא מדגיש שהוא לא מזניח את הרעיונות הליבראליים של סדר עולמי מבוסס חוק וזכויות אדם. אובמה רואה את עצמו מין שילוב של ריאליסט וליבראל, ליבראל באמונות שלו, ריאליסט בביצוע שלו. הבעיה שאם מתבוננים במדיניות החוץ שלו בפועל, רואים בעיקר את מה שנראה כמו בדלנות אמריקנית.

עכשיו, אני יודע מה אתם חושבים [7] "ניצן, הוא עשה הסכם עם איראן! הוא נרמל יחסים עם קובה! הוא הקים קואליציה נגד דאע"ש! איך אפשר לקרוא לו בדלן!?"

טוב, בואו נסתכל על הריאליזם של אובמה: אובמה העריך בצורה מאוד נכונה מה בדיוק לא עבד במדיניות החוץ והאסטרטגיה הלאומית של בוש, שהיו [7] אם נרצה ואם לא [7] שתיהן ליבראליות במטרות שלהן ובהיגיון האסטרטגי שלהן. בוש הבין יצא למלחמה בעיראק ואפגניסטן לא בשביל הנפט או בשביל מיקום אסטרטגי, אלא בשביל להפיץ דמוקרטיה. הוא האמין שהפצת דמוקרטיה משרתת את האינטרס הלאומי של ארה"ב. הוא האמין שאם אין חופש בבגדאד, החופש בניו-יורק או סן-פרנסיסקו גם הם בסכנה. אפשר להתווכח על ההיגיון באמונות האלו, אך אי אפשר להכחיש שהן ליברליות לחלוטין. אין שום ריאליזם באמונות האלו.

אובמה זיהה 4 בעיות מרכזיות אצל בוש:

בעיה ראשונה [7] נטייה קודם כל לפעול צבאית, לפני שנבחנות אפשרויות אחרות. כפי שראינו בפרק הקודם, ממשל בוש סימן לעצמו את הפלת סדאם הרבה לפני שהיה לו תירוץ ברור לעשות זאת. ההחלטה לקפוץ ישירות למלחמה נגד עיראק עיוורה את הממשל מהאפשרות לבחון שימוש בסנקציות או תקיפות מוגבלות. לא הכול חייבים לפתור עם פצצות.

את הביקורת הזו אובמה גם הפנה לממסד הביטחוני-מדיני בארה"ב, שנראה בעיני אובמה לא רק מקובע אלא גם מנותק מהמציאות. בעיני אובמה, כפי שניתן ללמוד גם מהראיון ב-אטלנטיק וגם מראיון של אחד מיועציו הקרובים, בן רודס [7], הממסד הביטחוני-מדיני של וושינגטון היה תקוע עדיין ברגע החד-קוטבי. הוא עדיין האמין שארה"ב יכולה פשוט להיכנס לאיפה שהיא רוצה, לירות, ולתקן את המצב. בעיני אובמה לא רק שהרגע החד-קוטבי הסתיים, ההתמקדות בפתרונות צבאיים רק שוחקת עוד יותר את כוחה של ארה"ב.

בעיה שניה [7] פעולות צבאיות רחבות מדי שלא משרתות את האינטרס הלאומי הישיר של ארה"ב. אחרי שכבש את עיראק, בוש הבין ניסה לבנות אותה מחדש. הוא נתן לצבא לבצע משימה שהוא לא היה מותאם לה מלכתחילה, והיא הייתה רחבה מדי בשביל לדעת מתי היא תסתיים: איך מודדים מתי מדינה "נבנתה מחדש"? כשהיא מנהלת בחירות דמוקרטיות תקינות בפעם הראשונה? השנייה? כשיש מים זורמים בבתיים? כשהיא זוכה בנובל לספרות?

והפעולות הרחבות באפגניסטן ועיראק לא שירתו שום אינטרס אמריקני ישיר. כן, קידום

דמוקרטיה הוא נושא חשוב משום האמונה האמריקנית שדמוקרטיה היא השיטה האידיאלית לניהול מדינה. אך כוחה ושגשוגה של ארה"ב מושפע מעט מאוד אם אנשים במדינות עולם שלישי יכולים או לא להצביע.

בעיה שלישית ⁸ ממשל בוש פעל באופן חד צדדי, תוך התעלמות מהמוסדות הבין-לאומיים ומבעלי הברית של וושינגטון. הפעולה החד-צדדית פגעה בסדר הליבראלי, פגעה בתדמית של ארה"ב, ותקעה אותה לבד עם האחריות והתוצאות. אחרי שפלשה לעיראק ללא מנדט בינלאומי, ארה"ב הייתה מוגבלת ביכולת שלה לגייס תמיכה בינלאומית למאמצי הבנייה או להעביר את המנדט לניהול המדינה לגוף בין-לאומי כמו האו"ם. ארה"ב יצאה לבד ונתקעה לבד.

חלקית הבעיה נבעה לא רק מהנטייה של בוש לפעולה חד צדדית, אלא גם מהיעדר מישהו לפעול עמו. אובמה ראה ברבים מבעלי הברית האמריקנים אוכלי חינם, שאינם מסוגלים או אינם מוכנים להגן על עצמם. מדינות כמו ערב הסעודית או בריטניה הסתמכו על וושינגטון להגנתן, בעודן מקצצות בתקציבי הביטחון שלהן. איך וושינגטון אמורה לפעול ביחד עם מדינות נוספות, אם אין מדינות שיכולות לפעול?

לבסוף, הבעיה הרביעית ⁹ ממשל בוש היה ממוקד מדי במזרח התיכון, ולא במזרח אסיה, היכן שנמצא העתיד הכלכלי של אמריקה. זו נקודה חשובה שכדאי להדגיש: ארה"ב נמצאת במזרח התיכון בעיקר כדי להגן על השיט בין מזרח אסיה ואירופה דרך תעלת סואץ ועל הזרימה היציבה של נפט וגז מהמפרץ הפרסי. הצרכנים של שני הדברים האלה, נפט מהמפרץ וסחר דרך התעלה, הם בעיקר האירופים ומדינות מזרח אסיה^[8]. מאז שהבריטים נסוגו מהאזור האמריקנים הבטיחו את יציבותו כדי לשמור על השפעה במזרח אסיה ואירופה, פחות בשביל האינטרסים הכלכליים שלהם^[9].

העתיד של ארה"ב כלכלית ואסטרטגית נמצא בכלל במקום אחר, במזרח אסיה, עם הכלכלות העולות של הודו, סין ודרום מזרח אסיה. בעוד המזרח התיכון מתאפיין באלימות עדתית, עוני ורעב, מזרח אסיה הפכה עצמה למוקד הכלכלי החדש של העולם, מציעה ליצרנים אמריקנים הזדמנויות חדשות. מזרח אסיה גם קשורה ישירות לביטחון המולדת האמריקנית ¹⁰ ארה"ב היא מדינה פסיפית, וככזו מה שקורה במזרח אסיה עלול להגיע גם אליה. אובמה עצמו מעיד בראיון שלו ב-אטלנטיק שהוא חיפש כיצד להוציא את וושינגטון מהמזרח התיכון ולהתמקד במזרח אסיה.

אפשר להתווכח על הפרטים, אבל הניתוח של אובמה את הבעיות אצל בוש הוא מעולה. הוא באמת הבין מה לא עבד אצל קודמו בתפקיד. הבעיה שעצם העובדה שאתה מבין מה לא עובד, לא אומרת שאתה יודע מה כן עובד.

ההחלטה לא להחליט

במקום מדיניות החוץ המיליטנטית של קודמו, אובמה ניסה לנהל מדיניות חוץ מתוחכמת יותר

בעיניו, כזו שמסתכלת על העולם כפי שהוא ומחפשת לעשות שימוש חכם בכוחה של ארה"ב. בפועל אבל מה שהתקבל היא מדיניות חוץ לא עקבית, שהפכה את ארה"ב כמעט בן לילה ממדינה שמעורבת יותר מדי בעולם לכזו שנסוגה ממנו. לאובמה לא היה היגיון מסדר מה כן לעשות, רק הבנה מה לא לעשות. מול הזרם הבלתי פוסק של אירועים בזירה הבינלאומית, היעדר היגיון חיובי משמעותו היעדר מדיניות חוץ עקבית ויוזמת.

קל לראות זאת אם בוחנים את הנקודות המרכזיות של שנות כהונתו של אובמה. קחו לדוגמה את התגובה של הממשל לאירועי האביב הערבי במצרים, לוב וסוריה. במצרים, ממשל אובמה העריך מוקדם שמובארק לא יצליח לעמוד מול ההפגנות [10], והחליט להסיר את תמיכתו במובארק, בעל ברית וותיק של ארה"ב. לכאורה צעד ליבראלי מובהק: ארה"ב תומכת בקריאות הצעירים המצרים לדמוקרטיה. רק שהיא לא עשתה את אותו צעד בבחריין, ערב הסעודית, או ירדן. אם נאמר שממשל אובמה הסיר את התמיכה שלו במובארק בגלל עוצמת ההפגנות, הרי שהוא לא באמת פעל מתוך אסטרטגיה או עיקרון ☐ הוא פשוט הגיב לנסיבות בשטח: מובארק נתפס כחלש, והממשל החליט לחתוך את התמיכה שלו. אין כאן לא חישוב כוח ריאליסטי או ניסיון לקדם את החזון הליבראלי.

לעומת מצרים, בלוב אובמה היה אמור לכאורה להשיג את הניצחון המדיני הכי גדול שלו: הפעולה הצבאית בלוב נגד קדאפי התחילה תחת אישור של מועצת הביטחון של האו"ם, עם תמיכה של הליגה הערבית ועם נוכחות צבאית בשטח של בעלות הברית האירופיות של וושינגטון. הפעולה בלוב ענתה על שתיים מהבעיות שאובמה אבחן אצל בוש: היא לא הייתה פעולה חד-צדדית, אלא נעשתה עם הפרטנרים האירופים של וושינגטון ובהסכמת האו"ם; והיא לא הייתה פעולה צבאית רחבה, אלא ממוקדת (בהתחלה) בהגנה על אזרחים בלוב. אולם גם הפעולה הזו נכשלה לחלוטין.

מה שהתחיל כפעולה הומניטרית להגנה על אזרחים חפים מפשע הפכה במהירות למבצע להפלת קדאפי: ארה"ב ובעלות בריתה האירופיות תקפו את כוחות קדאפי בתיאום הדוק עם המורדים [11], מחסלות מתקני מודיעין ושיירות שריון. מצרים וקטאר הבריתו נשק ושכירי חרב לתוך לוב תוך העלמת עין מצד ממשל אובמה ובתמיכתן של צרפת ובריטניה [12]. מלחמת האזרחים בלוב הפכה לאירוע בינלאומי, ולאחר שקדאפי חוסל, היא מוטטה את המדינה.

מה ארה"ב השיגה אסטרטגית בהפלת קדאפי? בעיקר נזק. התמוטטות לוב הגבירה את זרם המהגרים לאירופה דרך הים, עם עשרות אלפים עושים את דרכם מטריפולי לאיטליה [13]. האנרכיה אפשרה לרוסיה לבסס נוכחות צבאית במדינה, דרומית לבסיסי חיל הים והאוויר של ארה"ב בסיציליה. לוב הפכה לבסיס חשוב לטרוריסטים במערב אפריקה, שמשתמשים בה כעומק אסטרטגי מול מבצעים אמריקנים וצרפתים נגדם [14]. וכמובן אי אפשר לשכוח שתחת מעטה האנרכיה אל-קאעידה תקפו ורצחו את שגריר ארה"ב ללוב, כריסטופר סטיבנס.

הפעולה בלוב גם שיתקה את מועצת הביטחון של האו"ם: הסיבה היחידה שהחלטת מועצת הביטחון בלוב עברה היא משום שרוסיה וסין לא הטילו עליה ווטו. אחרי שארה"ב ובעלות בריתה ניצלו את המנדט להגנה הומניטרית בשביל להפיל את קדאפי, סין ורוסיה הטילו ווטו על כל הצעה הומניטרית נוספת שהועלתה במועצת הביטחון. הן במיוחד התנגדו לכל הצעה לפעילות הומניטרית בסוריה, מחשש שהאמריקנים ינצלו זאת להפלת אסד. אובמה האשים את בוש בפגיעה במוסדות הבינלאומיים עם הפעולה החד-צדדית שלו בעיראק. אובמה, ע"י עיוות של מנדט האו"ם, נתן את המכה האחרונה על מועצת הביטחון והפך אותה משותקת לחלוטין.

הנחמה היחידה של אובמה שחיילים אמריקנים לא היו בשטח בלוב, ושלאורה מאמץ המלחמה היה רב-לאומי [15] בתוך שבוע הפיקוד הועבר לידי נאט"ו. אולם בחינה של מספרי התקיפות עצמם מראים שארה"ב המשיכה להיות דומיננטית בפעולה הצבאית: היא הטילה את רוב הפצצות, שיגרה כמעט את כל טילי השיוט וביצעה את הרוב המוחלט של התקיפות האוויריות בלוב [15]. בעלי הברית האירופים של וושינגטון, מי שאובמה קיווה שייקחו על עצמם יותר מהפעילות הצבאית להגנת המערב, התקשו להשיג אפילו תחמושת להמשך המבצע ברגע שארה"ב העבירה את הפיקוד לנאט"ו [16]. סיפור דומה חזר על עצמו בקואליציה נגד דאע"ש ב-2014, כשארה"ב שוב עשתה את רובן המוחלט של התקיפות האוויריות [17].

לבסוף, יש לנו את סוריה. אם במצרים אובמה הגיב ללחץ הרחוב ולא פעל מתוך עקרון הפצת הדמוקרטיה, ואם בלוב הוא הפיל את קדאפי שלא מתוך חישוב כוח ריאליסטי, הרי בסוריה הוא גם פגע בחישוב הכוח וגם פגע בסדר הליבראלי. במסיבת עיתונאים באוגוסט 2012 אובמה הבהיר שהקו האדום של ארה"ב בסוריה הוא שימוש בנשק כימי [18]. שימוש בו, כהגדרתו, ישנה את החישוב שלו, ישנה את המשוואה שהוא רואה מולו בסוריה, ועלול להביא לפעולה צבאית אמריקנית.

האיום בכוח צבאי בעקבות הפעלה של נשק כימי עולה בקנה אחד עם הגנה על הסדר הליבראלי. הרוב המוחלט של הקהילה הבינלאומית אוסר שימוש בנשק כימי, והדרך היחידה להבטיח שהחרם הבינלאומי עליו יהיה אפקטיבי הוא רק אם מדינות המשתמשות בו יענשו. האיום של אובמה הוא דוגמה נהדרת איך ארה"ב שומרת על הסדר הליבראלי הבינלאומי ע"י אכיפת הנורמות והחוקים שלו.

הבעיה שאכיפה כזו לא קרתה תחת אובמה. בקיץ 2013 אסד הפעיל נשק כימי ואובמה לא הגיב. הוא בהחלט שקל להגיב [19] הוא במשך שבועות התלבט בתגובה, ניהל דיונים עם יועציו וניסה לחפש איך לא לאכוף את הקו האדום שהוא עצמו שרטט [19]. אובמה חשש שמתקפה בסוריה תמשוך את ארה"ב שוב אל תוך המזרח התיכון, ופקפק האם יש בכלל טעם במתקפה כזו [19] קו אדום או לא.

אל הוואקום של חוסר ההחלטה של אובמה נכנס פוטיין, שהציע לפרוק את סוריה מהנשק הכימי

שלה. האמריקנים והרוסים הגיעו להסכם בסוף 2013, ואובמה היה יכול לרדת מהעץ שהוא הרגיש שדחפו אותו אליו הממסד הביטחוני והמדיני של וושינגטון [20]. אולם על אף ההסכם עם רוסיה, אסד המשיך להשתמש בנשק כימי נגד המורדים [21]. אובמה נכשל בניסיון לאכוף נורמה בינלאומית, ואפשר לרוסיה לקחת קרדיט על חשבון ארה"ב כשחקן האחראי יותר בזירה.

וזו לא תהיה הפעם האחרונה בסוריה.

החל מ-2013 ארה"ב מימנה, ציידה ואימנה כוחות מורדים בסוריה נגד אסד [22]. הממשל קיווה שע"י תמיכה חשאית במורדים הוא יצליח להסיר את אסד מבלי לערב כוחות יבשה אמריקנים. בזמן שהמורדים השיגו כמה הצלחות בתחילת התוכנית, בסוף 2015 כבר היה ברור שהם אינם מצליחים לעמוד מול התקיפות האוויריות המאסיביות של הרוסים, ושחלק מהציוד שהאמריקנים נותנים להם מגיע לידיהם של ארגוני טרור כולל כאלה שמשויכים לאל-קאעידה. כל זה בעלות כוללת של כמיליארד דולר למשלם המיסים האמריקנים [23].

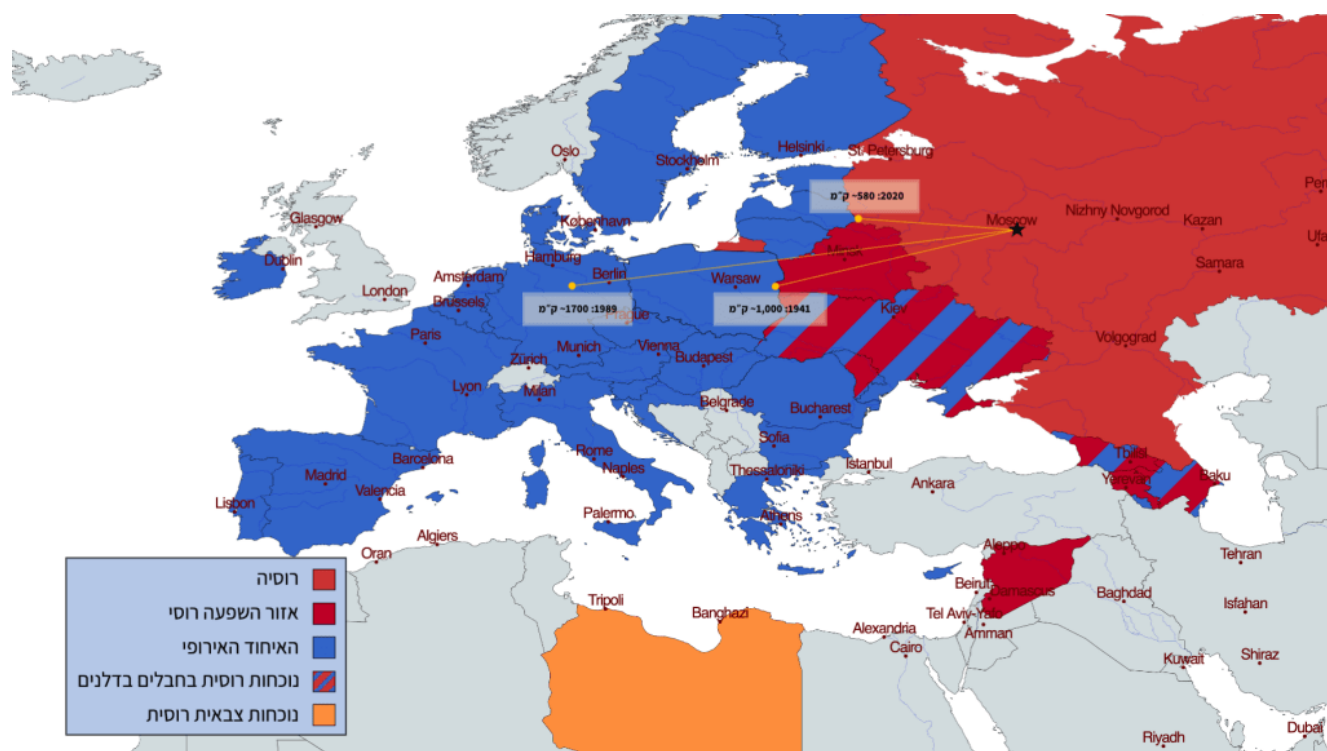
הבעיה הגדולה יותר עם התמיכה במורדים שהיא שוב ציירה את ארה"ב כשחקן הלא-אחראי באזור, ונתנה לרוסיה סיבה להיכנס חזרה למזרח התיכון אחרי כמעט 40 שנה ללא נוכחות משמעותית בו, מאז סוף מלחמת יום הכיפורים. מוסקבה התערבה בסוף 2015 לטובת הממשלה הריבונית בסוריה של אסד, הצליחה להציל את בעל בריתה מידי המורדים והראתה את עצמה כבעלת ברית אמינה, בניגוד לארה"ב, וכמי שנלחמת בטרור האסלאמי במקום לחמש אותו בעקיפין. מנקודת מבט ריאליסטית, הכניסה של רוסיה לסוריה הייתה שינוי לרעת ארה"ב במאזן הכוח במזרח התיכון, עם רוסיה שוב הופכת ליריב משמעותי לארה"ב באזור.

אולם אובמה בראיון ל-אטלנטיק לא הכיר בנזק האסטרטגי להשפעה האמריקנית במזרח התיכון, והוא סירב להכיר בו גם במזרח אירופה עם אוקראינה. כשנשאל בנוגע לסיפוח חצי האי קרים ע"י רוסיה ב-2014 והיעדר תגובה משמעותית מצד ארה"ב, הוא השיב שאוקראינה היא בסופו של יום עניין מהותי לקרמלין, אך לא לווינגטון. אין לארה"ב סיבה להילחם על חצי האי קרים, בניגוד לרוסיה.

המשפט הזה נכון רק אם הנשיא תופס את האינטרס הלאומי האמריקני בצורה מצומצמת מאוד, מתעלם, שוב, משיקולי כוח ריאליסטים או מעקרונות ליבראליים. אוקראינה אינה חשובה למולדת האמריקנית, אך הביטחון שלה מבטיח את הביטחון של יבשת אירופה כולה. אוקראינה יציבה וחזקה יכולה לבלום את מוסקבה. אוקראינה מעוררת וחלשה היא פתח קל לקרמלין ממנו הוא יכול להקרין כוח על היבשת כולה. אחרי סיפוח חצי האי קרים, ברלין ומדינות מזרח אירופה הפכו מודאגות ממהלכים אגרסיביים נוספים של רוסיה. הסיפוח העניק לרוסיה עמדה אסטרטגית עדיפה על נאט"ו בים השחור, והצליח לעצור את ההצטרפות של אוקראינה לברית האטלנטית (נאט"ו לא מצרף אליו מדינות עם סכסוך טריטוריאלי פעיל).

האמירה שאוקראינה חשובה יותר לרוסיה מאשר לארה"ב משמעותה בעקיפין שביטחון אירופה

אינו נמצא בראש מעייניה של ארה"ב, לפחות לא בראיית אובמה. בכך הוא יוצא נגד עמדה אסטרטגית של וושינגטון מאז סוף מלחמת העולם השנייה, שביטחון ושגשוג הרפובליקה תלוי בהבטחת אירופה מפני איומים מחוץ או מתוך היבשת.

חצי הסהר הרוסי מסביב לאירופה.

האמירה גם פוגעת שוב בסדר הליבראלי: אוקראינה קיבלה במזכר בודפשט, הסכם מדיני אותו חתמה קייב עם בריטניה, רוסיה וארה"ב ב-1994, הבטחות להכרה בגבולותיה והימנעות מאיום צבאי או ניסיון להוציא איזה שטח משליטתה [24]. בתמורה להבטחות האלו אוקראינה מסרה את הנשק הגרעיני הסובייטי שהיה בשטחה, כמות שהספיקה בשביל להפוך אותה למעצמה הגרעינית השלישית בעולם מבחינת מספר ראשי נפץ. ב-2014 רוסיה הפרה את מזכר בודפשט, ובתגובה המערב הסתפק בסנקציות נגדה [25]. סנקציות כואבות בלי ספק, אך סנקציות שלא הצליחו לבלום את התוקפנות הרוסית הנוספת במזרח אוקראינה, או להכריח אותה לוותר על חצי האי קרים לקייב.

הפעולות במצרים, בלוב, בסוריה ובאוקראינה לא משקפות נשיא ריאליסט או ליבראל. הן משקפות נשיא שאין לו היגיון מסדר, שאין לו אסטרטגיה. הוא יודע מה לא עובד [?] אך הוא לא יודע מה כן. והדוגמה הכי מובהקת לזה היא הסכם הגרעין עם איראן.

מזרח תיכון חדש?

כנראה שאין פעולה שעזרה יותר לצבוע את אובמה כדמות שלילית בעיני רבים בישראל מאשר הסכם הגרעין עם איראן. למה אובמה החליט לחתום על הסכם גרעין שלא נועד למנוע מאיראן נשק גרעיני, אלא רק לעכב את פיתוחו? ולמה ההסכם התעלם מפעילות הטרור או תוכנית

הטילים של טהרן?

אובמה ראה בהסכם דרך למנוע משבר גרעיני במזרח התיכון. הוא לא רצה להפציץ את תוכנית הגרעין של איראן § אף נשיא לא מעוניין להפציץ באיראן, מחשש למלחמה אזורית § והוא קיווה שההסכם יצליח לא רק לעכב את התוכנית, אלא גם לעזור לאיראן להתחיל לחזור להיות מדינה נורמאלית. אובמה קיווה שאחרי 30 שנה של עוינות בין טהרן לושינגטון, הסכם הגרעין יעזור להתחיל עידן חדש בין המדינות ויעזור לאיראן להתמתן.

אובמה גם קיווה שע"י חתימה על הסכם הגרעין, ע"י נרמול היחסים בין איראן וארה"ב, הוא יכריח את הסעודים להשלים עם טהרן. כפי שאובמה מתאר בראיון שלו ל-אטלנטיק, אחת הבעיות הגדולות של המזרח התיכון היא מלחמת השליחים בין איראן וערב הסעודית. ערב הסעודית הרגישה חופשית לנהל את המלחמה הזו מפני שהיא ידעה שארה"ב לא יכולה להפסיק לתמוך בהם, מחשש שהאיראנים יפגעו בהם. הסכם הגרעין בראייתו של אובמה שחרר את ארה"ב מהמחויבות האוטומטית לריאד, והכריח אותה להתחיל ולמתן את התנהגותה. אובמה קיווה שההסכם יביא לשלום קר במזרח התיכון, עם שתי המדינות לומדות לחיות זו לצד זו.

הסכם הגרעין היה אמור להיות מהלך מהפכני של אובמה § הוא יצליח לפתור את האנרכיה במזרח התיכון דווקא ע"י שימוש באופציה הדיפלומטית, תוך שהוא מתעלם מהמלצות הממסד המדיני-ביטחוני של וושינגטון. לצערנו, התוצאה הייתה הפוכה: ערב הסעודית, חוששת מאיבוד הגב הצבאי של וושינגטון, הפכה עוד יותר אגרסיבית. היא פלשה ב-2015 במסגרת קואליציה ערבית לתימן, יוצרת את מה שהאו"ם כינה המשבר ההומנטרי החמור ביותר בעולם בשנת 2018. איראן עצמה לא התמתנה או הפכה נורמלית, אלא השתמשה בכספים החדשים שניתנו לה לחזק את שליחיה בעיראק, סוריה, לבנון ותימן.

וושינגטון גם הצליחה לפגוע עוד באמון של בעלות הברית שלה באזור, שגם ככה היה מעורער אחרי הנטישה של מובארק, האנרכיה בלוב וההתקפלות בנושא הנשק הכימי של אסד. אובמה צדק שהעמיד של ארה"ב נמצא במזרח אסיה, ושאררה"ב צריכה לנסות ולצמצם את נוכחותה במזרח התיכון. אולם בפעולות שלו הוא הצליח לערער את האזור, ולפגוע באמון של בעלות הברית המסורתיות של וושינגטון. אובמה סיים את הנשיאות שלו עם רוסיה אגרסיבית יותר בעולם, עם איראן חזקה יותר ועם משברים הומניטריים בלוב ותימן.

הניתוח של אובמה את הכישלונות של בוש היו מדוייקים, אך הוא לא הצליח לגבש מהם עיקרון מסדר חדש לארה"ב. הוא לא הצליח משום שבו בזמן שאובמה הבין שהעולם משתנה, הוא לא הבין עד הסוף את השינוי. הוא הבין שהרגע החד-קוטבי הסתיים, שארה"ב אינה יכולה עוד להתערב צבאית בכל זירה ולהיאבק עבור כל מטרה. הוא הבין שבעלות הברית של וושינגטון מסתמכות עליה יותר מדי לביטחונן שלהן. הוא הבין שארה"ב צריכה סדר עדיפויות אסטרטגי חדש, אבל הוא לא ידע מהו.

היה צריך נשיא אחר בשביל לבטא את השינוי העמוק שקרה עם סוף הרגע החד-קוטבי ותחילתו

Bonnie S. Glaser, Lyle Morris, *“Chinese Perceptions of U.S. Decline and Power”*, The Jamestown Foundation, 09/07/2009. [/https://jamestown.org/program/chinese-perceptions-of-u-s-decline-and-power](https://jamestown.org/program/chinese-perceptions-of-u-s-decline-and-power)

Matt Spetalnick, *“Bush vows to press for Ukraine, Georgia in NATO”*, Reuters, 01/04/2008.

<https://www.reuters.com/article/us-nato-ukraine-bush-idUSL0141706220080401>

Jeffrey Goldberg, *“The Obama Doctrine”*, The Atlantic, April 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/47152/5>

James Bamford, *“Every Move You Make”*, Foreign Policy, 07/09/2016. <https://foreignpolicy.com/2016/09/07/every-move-you-make-obama-nsa-security-surveillance-spying-intelligence-snowden>

David Rohde, *“The Obama Doctrine”*, Foreign Policy, 27/02/2017. [/https://foreignpolicy.com/2012/02/27/the-obama-doctrine](https://foreignpolicy.com/2012/02/27/the-obama-doctrine)

Susan Heavey, *“Saudi Arabia, Iran must shape 'cold peace,' Obama says”*, Reuters, 10/03/2016. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-obama-idUSKCN0WC23A>

David Samuels, *“The Aspiring Novelist Who Became Obama’s Foreign-Policy Guru”*, The New York Times, 05/05/2016. <https://www.nytimes.com/2016/05/08/magazine/the-aspiring-novelist-who-became-obamas-foreign-policy-guru.html>

ניצן דוד פוקס, *“בחיפוש אחר יציבות”*, המשחק הגדול, 24/02/2021 <https://greatgame.blog/2021/02/24/%d7%a4%d7%9c%d7%92-54-%d7%91%d7%97%d7%99%d7%a4%d7%95%d7%a9-%d7%90%d7%97%d7%a8-%d7%99%d7%a6%d7%99%d7%91%d7%95%d7%aa>

Benjamin Schwarz, Christopher Layne, *“A New Grand Strategy”*, The Atlantic, January 2002. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2002/01/a-new-grand-strategy/376>

Maria do Céu de Pinho Ferreira Pinto, *"Mapping the Obama administration's [10] response to the Arab Spring"*, *Revista Brasileira de Política Internacional*, Vol. 55, (No. 2 (July/Dec. 2012

Micah Zenko, *"The Big Lie About the Libyan War"*, *Foreign Policy*, [11] 22/03/2016.
<https://foreignpolicy.com/2016/03/22/libya-and-the-myth-of-humanitarian-intervention>

Anthony Loyd, Hugh Tomlinson, *"Britain and France 'using Qatar to arm [12] Libyan rebels'"*, *The Times*, 25/06/2011.
<https://www.thetimes.co.uk/article/britain-and-france-using-qatar-to-arm-libyan-rebels-n6fmf5pgmc6>

Franziska Brantner, Mattia Toaldo, *"The Libyan context of the migration [13] crisis"*, *European Council on Foreign Relations*, 22/05/2015.
https://ecfr.eu/article/commentary_the_libyan_context_of_the_migration_crisis304

Djallil Lounnas, *"THE LIBYAN SECURITY CONTINUUM: THE IMPACT OF [14] THE LIBYAN CRISIS ON THE NORTH AFRICAN/SAHELIAN REGIONAL .SYSTEM"*, *MENARA Working Papers*, No. 15, October 2018

Paul Taylor, *"Special report: The West's unwanted war in Libya"*, *Reuters*, [15] 01/04/2011.
<https://www.reuters.com/article/us-libya-decisions-4-idUSTRE73011H20110401>

Karen DeYoung, Greg Jaffe, *"NATO runs short on some munitions in Libya"*, [16] *Washington Post*, 15/04/2011.
https://www.washingtonpost.com/world/nato-runs-short-on-some-munitions-in-libya/2011/04/15/AF307E1D_story.html

Tom Bowman, *"Despite Coalition Partners, U.S. Has Done Most Airstrikes [17] Against ISIS"*, *NPR*, 06/02/2015.
<https://www.npr.org/2015/02/06/384345873/despite-coalition-partners-u-s-has-done-most-airstrikes-against-isis>

Mark Landler, *"Obama Threatens Force Against Syria"*, *The New York Times*, [18]

20/08/2012.

<https://www.nytimes.com/2012/08/21/world/middleeast/obama-threatens-force-against-syria.html>

Jeffrey Goldberg, April 2016 [19]

.Ibid [20]

Daryl Kimball, Kelsey Davenport, *Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, 2012-2021*, Arms Control Association, May 2021.
<https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Syrian-Chemical-Weapons-Activity>

Mark Mazzetti, Adam Goldman, Michael S. Schmidt, *Behind the Sudden Death of a \$1 Billion Secret C.I.A. War in Syria*, The New York Times, 02/08/2017.

<https://www.nytimes.com/2017/08/02/world/middleeast/cia-syria-rebel-arm-train-trump.html>

.Ibid [23]

Steven Pifer, *The Budapest Memorandum and U.S. Obligations*, Brookings Institute, 04/12/2014.

<https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/12/04/the-budapest-memorandum-and-u-s-obligations>

Steven Pifer, *Ukraine, Russia and the U.S. Policy Response*, Brookings Institute, 05/06/2014.

<https://www.brookings.edu/testimonies/ukraine-russia-and-the-u-s-policy-response/>